

Якушев О.О.

УДК 339.5

ЗОВНІШНІ ТА ВНУТРІШНІ ЗАГРОЗИ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ

1. Постановка проблеми. Реалізація інноваційної моделі розвитку України передбачає необхідність ефективного використання різних форм інтеграції у глобальний ринок. Обираючи стратегію зовнішньоекономічної діяльності, Україна повинна враховувати ряд факторів, що на неї впливають. Ці фактори можуть бути регульованими або керованими в ході стратегічного управління, і такими, вплив на які з боку держави відсутня.

У процесі формування стратегії зовнішньоекономічної діяльності необхідно враховувати вплив окремих дестабілізаторів. Мінімізація загроз (дестабілізаторів) і врахування позитивних чинників на перших етапах стратегічного планування дозволяти здійснити заходи щодо підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності.

2. Аналіз останніх досліджень. Питанням розвитку зовнішньоекономічної діяльності України та особливостям її стратегічного планування займалися такі вчені, як В.О. Рисіна[5], Ю.В. Цьомик [8], Н.О. Філіпова [7], В.А. Вітлінський [1], Ф.М. Мирзоахмедов [4] тощо.

Більшість авторів фактори зовнішнього середовища, що впливають на розвиток ЗЕД підприємства наводять описово не групуючи їх за певними ознаками. Грунтовні дослідження у цьому напрямку були здійснені Філіповой. Автор описала зміни та особливості стану економіки України, які, на їхню думку є позитивними і негативними факторами впливу на ЗЕД [3, С. 149-150]. А. О. Фатенок-Ткачук було зроблено узагальнюючу класифікацію факторів ЗЕД [6 с . 42].

3. Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми розкритої у статті. Однак, в літературі та практиці, недостатньо системною є ідентифікація зовнішніх та внутрішніх загроз зовнішньоекономічної діяльності України. Методика аналізу умов зовнішнього середовища не забезпечує належного рівня формалізації експортно-імпорتنних операцій, відзначається декларативністю пропозицій щодо мінімізації ризиків внаслідок форс-мажорних ситуацій та встановлення окремих соціально-економічних й виробничо-технічних факторів та їх впливу на діяльність. У цих реаліях ідентифікація та оцінка факторів впливу на розвиток ЗЕД є актуальним питанням для дослідження.

4. Мета і завдання дослідження. *Мета статті* – виявити фактори та оцінити вплив зовнішніх та внутрішніх загроз на стратегію зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) України за допомогою метода парних зрівнянь. *Об'єктом* дослідження виступає процес формування стратегії зовнішньоекономічної діяльності України, *Предметом*- сукупність внутрішніх та зовнішніх загроз, які мають можливість впливати на ефективність зовнішньоекономічної діяльності України.

5. Вклад основного змісту. В умовах глобалізації та інтеграції посилюється роль економічних чинників на ефективність зовнішньоекономічної діяльності України. Дія економічних важелів має бути спрямоване на регулювання стратегії експортної політики України. Фактори що впливають на ефективність зовнішньоекономічної діяльності діляться на внутрішні і зовнішні. Необхідно їх розглядати як з точки зору суб'єктів ЗЕД, так і в розрізі загальнонаціональної стратегії зовнішньоекономічної діяльності України. У першому випадку основними критеріями внутрішнього характеру є ті, на які можуть вплинути окремі суб'єкти, які беруть участь у зовнішньоторговельних операціях, а також їх об'єднання. Зовнішні ж це ті, регулювання яких виходить за рамки компетенцій таких суб'єктів, і залежить лише від стратегії розвитку зовнішньоекономічної діяльності України, політики інших держав по відношенню до нашої, а також факторів зовнішнього середовища, включаючи обставини непереборної сили. З точки зору загальнонаціональної стратегії зовнішньоекономічної діяльності України внутрішніми факторами є ті, на які можна вплинути, застосувавши важелі економічного регулювання країною. Зовнішніми вважаються такі, формування котрих залежить від геополітичного становища, діяльності міжнародних організацій та стран-партнерів.

Класифікація факторів впливу на розвиток ЗЕД, отримана шляхом їх систематизації, що дозволило розмежувати зовнішні фактори впливу країни-виробника та країни-партнера на рівнях “держава” та “ринок”. Зовнішні фактори мікросередовища – це ті чинники, які виникають у результаті державної політики, діяльності конкурентів, тобто мають вплив на рівні держави, де функціонує підприємство, та на які окремі суб'єкти господарювання не мають впливу. На макрорівні діють фактори, що мають вплив зі сторони іноземних конкурентів та країни партнера. Внутрішні фактори мають місце в межах підприємства і спричинені його діяльністю.

Зовнішні і внутрішні фактори, формують домінанти зовнішньоекономічної діяльності підприємства. Аналіз перерахованих вище факторів дозволив побудувати загальну структуру для стратегічних і тактичних домінант зовнішньоекономічної діяльності, яка включає наступні складові:

1. Зовнішньоекономічна політика, країн-експортерів і країн-імпортерів. Ця складова характеризується параметрами експортно-імпорتنних бар'єрів, законодавчої середовищем, політичними факторами.

2. Потенціал закордонного ринку. Це складова перш за все характеризується обсягами можливих продажів підприємствами-експортерами, а також показниками темпу зміни вмісту зарубіжного ринку.

3. Експортний потенціал України та його конкурентоспроможність, яка визначається факторами, що сформувалися в країні і відображає продуктивність використання всіх видів ресурсів.

4. Моніторинг виконання стратегічних завдань, що включає синхронізацію роботи всіх ланок щодо забезпечення ефективної експортної діяльності функцій.

В умовах кризи, що посилюються в Україні процесами глобалізації, та агресивної конкуренції особливою актуальності набирає питання зовнішніх і внутрішніх загроз стратегії зовнішньоекономічної діяльності. Для їх класифікації та визначення найбільшого впливу для стратегії ЗЕД України є метод експертних оцінок із застосуванням безпосереднього оцінювання (табл. 1). Виявлення індивідуальних точок зору і формулювання на їх основі загального (колективного) рішення – основна ідея методу експертних оцінок[6]. - один з основних класів методів науково-технічного прогнозування, який ґрунтується на припущенні, що на основі думок експертів можна збудувати адекватну модель майбутнього розвитку об'єкта прогнозування.

Суть методу експертних оцінок полягає у проведенні інтуїтивно-логічного аналізу в поєднанні з кількісними методами оцінки і обробки. Особливістю методу експертних оцінок є те, що він проводиться на науковій основі і обробка результатів опитування експертів здійснюється за допомогою методів математичної статистики. Цілі ініційованого експертного опитування полягали у такому:

- серед великої кількості факторів визначити основні, тобто ті, які на думку експертів найбільш впливають на зовнішньоекономічну діяльність України;
- запропонувати метод безпосереднього оцінювання як метод обробки експертної інформації, що базується на індивідуальному опитуванні експертів з використанням анкет, що гарантують анонімність взаємодії експертів

Таблиця 1. Класифікація загроз зовнішньоекономічної діяльності країни.

Загрози	
<i>Зовнішні загрози</i>	<i>Внутрішні загрози</i>
Використовування ресурсної та технологічної залежності України для політичного тиску на неї	Наявність необхідних ресурсів
Агресивна конкуренція	Відповідність кадрового потенціалу сучасним вимогам
Нанесення збитків Україні від санкцій міжнародних організацій	Утримання іміджу країни
Періодичні економічні кризи	Рівень адаптації
Короткостроковий характер зовнішньоторгових відносин, втрата традиційних ринків збуту	Нарощування потенціалу для конкурентноспроможної діяльності на світовому рівні
Відсутність можливості використання Україною всесвітнього науково-технічного досвіду	Рівень оновлення основних засобів
Відсутність вчасного інформування ситуації.	Необхідність застосування нових технологій
Негативні прояви глобалізації	Рівень вмотивованості працівників
Політична нестабільність у державах контрагентів	Тінізація діяльності
Терористична загроза соціально-економічному розвитку	Адекватність кредитної та фінансової політики

*складено на основі даних експертного оцінювання

Вплив зовнішніх загроз доцільно оцінити методом парних порівнянь на основі багатомірного шкалювання. В цьому допомагає зведена таблиця, що відображає ступінь впливу на ЗЕД України (табл.2) За результатами дослідження можна зробити висновок про те, що найбільшу загрозу для зовнішньоекономічної діяльності України представляють негативні прояви глобалізації, використання ресурсної залежності України з метою тиску на неї, агресивна, часто недобросовісна конкуренція з боку іноземних партнерів, нанесення збитків від санкцій міжнародних організацій, а також відсутність своєчасного інформування та прогнозування ситуації

Для отримання експертних оцінок внутрішніх загроз нами використовувалось анкетне опитування. На нашу думку, застосування анкетного опитування має переваги перед колективним обговоренням, оскільки в останньому випадку істотну роль відіграють думки авторитетів, до яких зазвичай приєднуються інші спеціалісти, що беруть участь у дослідженні, не висловлюючи при цьому власну думку. Метод анкетного опитування полягає в тому, що експерту пропонується дати відповіді на запитання щодо оцінки різних видів внутрішніх загроз впливу на розвиток зовнішньоекономічної діяльності України. В анкету було включено всі фактори із класифікації.

Аналізування експертних оцінок методом парних зрівнянь аналогічно як з зовнішніми загрозами дає нам змогу побудувати структурну діаграму, відображаючу рівень внутрішньої безпеки зовнішньоекономічної діяльності України (рис.1).

Таблиця 2. Оцінювання значимості зовнішніх загроз на зовнішньоекономічну діяльність України.

Загрози	Негативні прояви глобалізації	Агресивна конкуренція	Політична нестабільність у державах контрагентів	Періодичні економічні кризи	Короткостроковий характер зовнішньоторговельних відносин, втрата традиційних ринків збитку	Відсутність можливості ви користування Україною всесвітнього науково-технічного досвіду	Відсутність вчасного інформування та прогнозування ситуації.	Використовування ресурсної та технологічної залежності України для політичного тиску на неї	Нанесення збитків Україні від санкцій міжнародних організацій	Терористична загроза соціально-економічному розвитку	Примноження	Середня гармонічна	Рівень впливу загрози
Негативні прояви глобалізації	1	1/3	1/3	3	9	8	6	4	3	6	10368,000000000	2,521	19,1
Агресивна конкуренція	3	1	7	6	1/8	1/2	1/2	7	6	5	826,875000000	1,958	14,8
Політична нестабільність у державах контрагентів	3	1/7	1	1/2	1/4	1/3	1/9	1/9	¼	4	0,000367431	0,453	3,4
Періодичні економічні кризи	1/3	1/6	2	1	1/5	1/6	1/3	1/8	1/7	1/2	0,000011023	0,319	2,4
Короткостроковий характер зовнішньоторговельних відносин, втрата традиційних ринків збитку	1/9	8	4	5	1	2	1/3	1/4	1/6	3	1,481481481	1,040	7,9
Відсутність можливості ви користування Україною всесвітнього науково-технічного досвіду	1/8	2	3	6	1/2	1	1/3	1/3	1/3	4	0,333333333	0,896	6,8
Відсутність вчасного інформування та прогнозування ситуації.	1/6	2	9	3	3	3	1	1/2	1/3	8	108,000000000	1,597	12,1
Використовування ресурсної та технологічної залежності України для політичного тиску на неї	1/4	1/7	9	8	4	3	2	1	3	8	1481,142857143	2,075	15,7
Нанесення збитків Україні від санкцій міжнародних організацій	1/3	1/6	4	7	6	3	3	1/3	1	9	252,000000000	1,738	13,2
Терористична загроза соціально-економічному розвитку	1/6	1/5	1/4	2	1/3	4	8	1/8	1/9	1	0,007407407	0,612	4,6
ВСЬОГО	x	x	x	x	x	x	x	x	X	x	x	13,210	100

**складено з особистих досліджень автора на основі даних експертного оцінювання

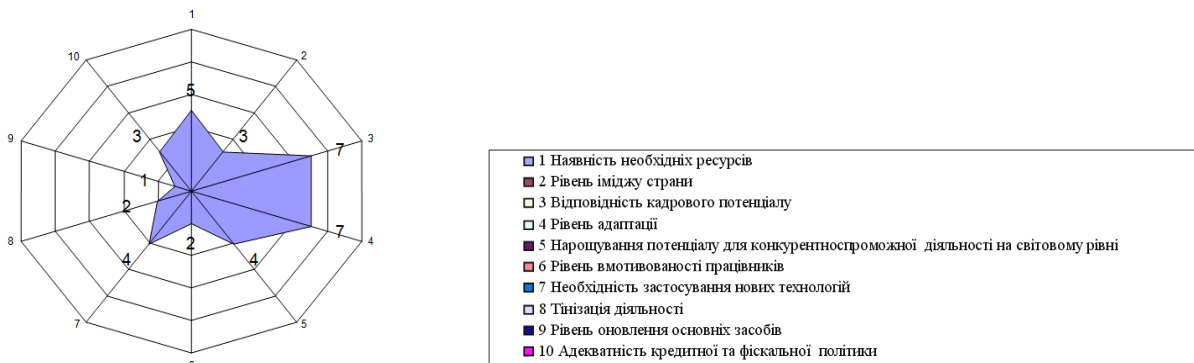

Рис. 1. Внутрішні загрози.

**складено на основі особистих досліджень автора.

Площа не закреслених секторів відображає рівень небезпеки, та величину ризику по даній загрози. Таким чином можна зробити висновки, виходячи з результатів експертного оцінювання, що найбільшими загрозами ЗЕД України серед внутрішніх є рівень оновлення основних засобів, тінізація економічної діяльності, рівень вмотивованості працівників та імідж держави на світовому ринку.

Висновки. Загрози зовнішньоекономічної діяльності України слід розмежувати на зовнішні та внутрішні. Внутрішні це ті, які можна регулювати через важелі стратегічного управління країною. Зовнішні фактори мікросередовища – це ті чинники, які виникають у результаті державної політики, діяльності конкурентів, тобто мають вплив на рівні держави. На останні не можна вплинути, але необхідно вжити заходів державної безпеки. Серед зовнішніх слід виокремити негативні прояви глобалізації, використання ресурсної залежності України з метою тиску на неї, агресивна, часто недобросовісна конкуренція з боку іноземних партнерів, нанесення збитків від санкцій міжнародних організацій, а також відсутність своєчасного інформування та прогнозування ситуації. Найбільш впливовими серед внутрішніх є рівень оновлення основних засобів, тінізація економічної діяльності, рівень вмотивованості працівників та імідж держави на світовому ринку.

Виявлені тенденції внутрішнього та зовнішнього середовища дозволяють обрати першочергові проблеми, вирішення яких підвищить ефективність реалізації стратегії зовнішньоекономічної діяльності.

Джерела та література:

1. Вітлінський В. А. Аналіз оцінка і моделювання економічного ризику / В. А. Вітлінський. – К. : ДЕМІУРГ, 1996. – 212 с.
2. Кириченко О. А. Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності : навч. посіб. / О. А. Кириченко. – К. : Знання-Прес, 2002. – 384 с.
3. Ліпич Л. Г. Фактори впливу на розвиток зовнішньоекономічної діяльності машинобудівних підприємств України / Л. Г. Ліпич, А.О. Фатенок-Ткачук // Економіка та держава. – 2008. – № 5. – С. 29-32.
4. Мирзоахмедов Ф. М. Математические модели и методы управления производством с учетом случайных факторов / Ф. М. Мирзоахмедов. – К. : Наук. Думка, 1991. – 224 с.
5. Рысина В. О. Стратегия развития внешнеэкономической деятельности регионов Украины : дисс. / В. О. Рысина; Класичний приватний ун-т. – Запоріжжя, 2010. – 168 с.
6. Фатенок-Ткачук А. О. Формування стратегії розвитку зовнішньоекономічної діяльності машинобудівних підприємств / А. О. Фатенок-Ткачук // Наукові праці КНТУ. – Кіровоград, 2010. – № 17. – С. 153-162.
7. Філіпова Н. О. Розвиток експортної діяльності високотехнологічних підприємств в умовах загострення конкуренції : дисс. / Н. О. Філіпова; Класичний приватний ун-т. – Запоріжжя, 2008. – 188 с.
8. Цьомик Ю. В. Удосконалення зовнішньоекономічної діяльності агропромислового комплексу : дис. / Ю. В. Цьомик; Півден. філіал "Крим. агротехнол. ун-т" Нац. аграрного ун-ту. – Сімферополь, 2006. – 176 с.